

Momentum Quartum.

Continens' Quæstiones nonnullas, doctrinam de Mundo concernentes.

Qv. 1. An Mundus à DEO productus fuerit ab æterno? an vero in tempore creatus? Neg. prius. Aff. post:

De hac Quæstione olim inter Philosophos præcos arduè satis fuisse disceptatum reperimus: quidam enim opinati sunt, Mundum quidem esse factum à Deo, sed ante infinita secula, non verò ex nihilo sed ex rudi quadam materia, in qua, sine ordine, omnia hujus Mundi Exordia latitaverint, eam verò materiam nunquam factam esse; sed semper extitisse: nunquam item Mundum interiturum ut Plato & Pythagoras existimarunt. Hic enim observandum Aristotelem & ejus sequaces, nonnullos Philosophos Ethnicos, S. Sacræ, Creationis, voluntatisq; divinæ merè ignaros, fultos rationibus Physicis, de materiæ primæ, generationis, motus temporis, motoris, motus circularis immutabilitate, asseruisse Mundum fuisse ab æterno & in æternum etiam duraturum: Verum saniores omnes Philosophi Christiani, hoc in puncto deserunt auctoritatem Aristotelis, Mundum aliquandò cre-

pisse

pisse & quidem in tempore & cum initio temporis conditum esse, arctè tenent, edocti partim ex Sacra Scripturâ, partim naturâ. Sacra enim Scriptura probat Mundum in tempore factum esse, & quidem 1. Historia creationis Gen. 1. docet, Mundum in principio creatum, ergò exindè firmissimè colligitur, Mundum habere principium, & per consequens non esse æternum, æternitas enim principii & finis expers est; Deus enim solus est æternus, ideoq; nihil ei est coæternum. 2. Si Mundus est factus in tempore ut historia creationis testatur, ergò non fuerat ab æterno, æternitas enim omnem dependentiam, originem & productionem excludit. Natura idem annuit, notum enim est, Mundum 1. Esse compositum ex materia & forma, si hoc ergò non fuerat ab æterno, & 2. si Mundus fuisset ab æterno, sequeretur hoc absurdum, dari videlicet duo æterna, duo prima, & sic nullum æternum, nullum primum esset.

Qv. 2. An DEUS liberè Mundum creaverit, an verò necessario? Aff. prius Neg. post.

Ut verò sensus hujus Quæstionis fiat clarior; dicimus & Respondemus DEUM in aliis ut liberrimum agens, ita etiam fuisse in Mundi productione, nullius necessitate coactum

B 2

coactum

coactum & impulsum, nec aliquo externo agente ductum vel prohibitum, sed pro suo beneplacito & voluntate, Mundum & omnia quæ in eo sunt creasse, juxta illud Eph. 1. Ubi *Deus dicitur omnia operari, secundum consilium voluntatis suæ.* Quinimò ipsum Aristotelem tribuere Deo intelligendi & volendi facultatem certum est, l. 7. Eth. c. 4. l. 1. Metaph. & l. 12. cap. 9. Est enim ens perfectissimum à nullo dependens, nullius indigum, sibi ipsi sufficiens & *αὐτὰυτὸς*, quam vocem pulchrè Scaligerum excogitasse videre est Ex. 365. s. 2. nam si Deus liber non esset, sequerentur multa absurda contra naturam & contra jus & debitum naturæ, imò contra ipsam religionem Dei; cultum; ut quod non esset orandus, cum esset necessarium agens; nam stultum esset orare agentia necessaria, ut, Solem, lunam, ignem, vel aquam, quia flecti precibus non possent. Sic etiam nec timendus esset, nec reverendus, nec colendus, nec in eo spes aliqua collocanda, ut adjuvaret vel eriperet ex malo aut periculo.

Qv. 3. An Mundus sit tantum unus, An v. numero plures? Aff. prius Neg. post.

Hic præsciendum est de unitate Mundi numerica, varias olim exitisse Philosophorum sententias, quidam enim plures invexê-

re

re Mundos, finitostamen; ut Manichæi, quidam infinitos unius tamen generis, beneficio atomorum conflatos ut Democritus, Anaxarchus, Leucippus & Epicurus, quidam duos constituerunt sed diversi generis, ex verbis Gen. 1. *Deus condidit cælum & terram*, per *terram* intelligentes corporeum, visibilem, sensibilem, materialem & inferiorem mundum, per *cælum* verò incorporeum, invisibilem, mentalem, idealem & superiorem; quos ita conditos hodieq; comminiscuntur, ut idealis materialem involvat, ambiat & amplexu suo claudat; ut Marsilius ficinus cap. 9. Compend. in Timæum Platonis differit. Aristoteles verò Mundum re ipsa numero unum fatetur; hac ratione motus: omnia gravia deorsum, Levìa sursum tendunt naturalitè: Si plures essent Mundi, tunc omnia tumultu vario jactarentur, & terra alterius Mundi ad hujus Mundi centrum tanquam ad locum suum naturalem, & ignis alterius Mundi ad circumferentiam hujus Mundi moveretur, aut ignis & terra hujus Mundi ad centrum alterius Mundi tenderet. Sed hoc fieri non potest, quia terra ab uno Mundo ad alterum transferri volens, percurreret prius regionem ignis sui orbis, atq; ita grave in sublime ferretur, quod ejus naturæ repugnat. Ignis quoq; per medium unius orbis pertransiret,

B 3

qui

qui ad ignem alterius orbis, quo pacto leve tenderet deorsum, quod item est contra naturam. Nos autem omnium certissimam rationem, probandi Mundum esse unum numero, certo certius novimus illam manere, quam nobis historia in Genesi tradita à Mose suppeditat.

Qv. 4. Quonam Anni tempore Mundus sit creatus?

Manifestum est, Mundum esse creatum, jam acerrima disceptatio non tantum inter Philosophos & Chronologos, sed etiam inter Theologos oritur; quo anni tempore Mundus sit creatus, cum illud ipsum non indigiter creationis historia, nec Scriptura alibi expressè. Undè cum de illare, Authores ferè non nisi meris conjecturis agere potuerint, factum est, ut in scissas abiverint opiniones, propugnantes alii vernale, æstivale alii, alii autumnale tempus, de hyeme verò non controvertentes. Nos hic nihil certi, in tanta sententiarum varietate, determinamus, nolentes nos in iis quæ Scriptura tacet, scrupulosè torquere; verum hanc quæstionem decidendam doctissimis viris relinquimus, cum Theologi & Philosophi celeberrimi in hac Quæstione decidenda non conveniant; & nos contentos reddimus Responstone ad hanc quæstionem,

magni & Excellentissimi Theologi, in Regia hac Academia Aboënsi, professoris Theologiae primarij, Admodum Reverendi & eminentis-

simi

simi Dn. [Doctoris Enovaldi Svenonij, qui in Synopsi sua Theologica in loc. de creat. pag. 32. scribit & dicit, rectè ad hanc quæstionem posse Responderi, Mundum nullo anni tempore esse conditum.

Qv. 5. An Mundus sit aliquandò interiturus? Aff

Quemadmodum notum est, Mundum intertempore cæpisse, ita eum aliquando interiturum esse, probant per plurima Scripturæ dicta. audim⁹ etiam indices circumferri omnia corpora naturalia, tanquam senio confecta, ad interitum declinare, terram viribus exhaustam, aquam impuriorem, aërem vaporibus infectum, Scirpium & hominum naturam debiliorem magis magisque quotidie fieri. Præterea etiam comperimur cæli & Elementorum vires annuatim langvescere, nec non multa signa & prodigia evenire, quæ certa sunt indicia annihilationis & destructionis Mundi. Mundum enim esse materialem, ideoque ratione materiæ, potentiâ passivâ gaudentem; mutationi & interitui obnoxium scimus; quomodo ergo corruptionem effugiet? addimus etiam quod Sacra Scriptura ubilibet innuit Mundum esse periturum, & quidem igne, ut extat 2. Pet. 3. qualis autem ille ignis futurus sit, ignorat humana ratio. Seneca tamen in consolatione ad Marciam circa calcem sic habet. *Et cum*

B 4

tempus

tempus advenerit, quo se Mundus renovaturus extingvat, viribus ista se suis cadent, & Sidera sideribus incurrent, & omni flagran- te materia, uno igne quicquid nunc ex dispo- sito lucet, ardebit. Nos quoq; felices animæ, & æterna sortita, cum DEO visum erit iterum ista moliri, labentibus cunctis, & ipsi parva ruina ingentis accessio, in antiqua Elementa vertemur.

Qv. 6. An Mundus interiturus sit secundum substantiam, An vero etiam secundum qualitates seu Accidentia? Aff. utrumq;.

Nos in hujus Quæstionis declaratione, dicimus & asserimus, Mundum non tantum quoad qualitates seu Accidentia ut quidam opinantur, sed etiam quoad ipsam substan- tiam esse interiturum. Nam 1. Qualis Mundi ortus, talis etiam erit ejus interitus. Hinc Poëta: *& redit in nihilum, quod fuit ante nihil.* 2. Interitus propriè dictus, respicit substantiam; nam sicut generatio respicit substantiam, ita & corruptio. 3. Clarum est, Sacram Scripturam expresse asserere, cælum, terram, mare &c. Non amplius fore, sed abire, fugere & in totum annihilari ut Psal. 102. Job. 14. Luc. 21. Es. 51. 2. Pet. 3. Apoc. 20. & 21. & multis in aliis locis. Atq; hæc sunt, quæ hac vice, de præstantissima & ar- dua

dua hac materia, rudi penicillo, scribere volumus.

Sit pater ô rerum, tibi laus, tibi gloria soli. Omnipotens; sapiens & sine fine DEUS.

VIRO-JUVENI

*Eximiâ eruditione & Praclara virtute
Politissimo,*

DN. ISRAELIDYNÆSIO, An-
germ. S. & R. Mtis. Stipendiario industrio
Philosophiæ Candidato meritissimo, amico
meo sincere dilecto; pro summo in Philos.
gradu ritè consequendo erudite
disputanti:

T*Hespiades summo descendunt vertice
Pindi,
Dynesio ut pandant nunc Heliconæ
Dæa.*

Felicem facilemq; ad gradum Magi-
sterij aditum gratulabar, affectu
quam verbis prolixior

JACOB. FLACHSENIUS,

A. R.

Mori-

Moribus ac literis Ornatissime Candidate,
ISRAEL DYNÆSI, amice
perdilecte.

Scientiam inflare docet Apostolus & probat quotidie noster visus. Temperanda igitur est illa virtutibus aliis nē exagitet suos possessores, sicut solet venenum vexare stomachum. Tu Dn. ISRAEL fide ac modestiā tuam didicisti temperare; semper enim ab eorum more abfuisi, quos elati spiritus per plateas ferunt sublimiores, quam ut totis pedibus terram attingant. Perge ergo istis tuis virtutibus vitam ducere, & erunt plures melioresq; qui te earum nomine admirabuntur, quam qui propter scientiam solam alios laudabunt; Vale.

Gratulabundus hacce scripsit.
Tuus

PETRUS Bång D. & Prof.

Viro

Viro Juveni Præstantissimo
Philosophiæ CANDIDATO *laudatissimo*
DN. ISRAELI H. DYNÆSIO,
Amico meo perdilecto, pro summis in Philosophia honoribus, de mundo piē minus quam eruditē differenti.

Sunt Homines Mundi cives numero innumerandi

At quid sit Mundus, cogitat haud Decimus

En quantū Mundo concessum Nomen ab alto

Quibusvis lingvis! omnibus Ecce pater,
κόσμος & Holam, Mundus, Welt/arg. Mailma vocatur

Singula quæ multū nomina sane sonant
Hæc quoniam scripto, Dynæsi pandis honoris
Multus in hoc Mundo, quoq; sequetur
HONOS

Quem tibi felicem, sincera mente precatus,
Adprecor & semper, vive, valeq; Bene

L. Mq;:

ANDREAS PETRÆUS,
Phyf. Prof. Ord.

Literis moribusq; maximè conspicuo

VIRO-JUVENI,

Dn. CANDIDATO ISRAELI DYNÆSIO, amico singulari

F. Q. P.

Non minori te ornatissime Dn. CANDIDATE, Academica hæc nostra so-

cietas cum primum eam salutare, excepit spe, quam nunc literarum virtutumque præsidio indeq; promerito honoritè instructū ad penates tuos remittit; tanta enim prudentia actiones tuas in gyrum egeras, ut primum nihil de profectibus tuis magis desiderari videbatur quam digno virtuti honor, deinde consecuto honore, illum ut optimè meritum compositis tuis moribus ampliorum reddebas. Gratulor igitur tibi hanc tuam felicitatem, voveoq; sit tibi avita illa gentis tuæ virtus, quæ ad magna asurgunt, perennis. Vale jam & prosperare.

Ut vovet tuus

SAMUEL GULDENSTÄLPE/
P. & H. P.

Nunc quidem ea de causa satis eris Laudandus DN. DYNÆSI, quod Dissertationis argumentum elegeris non vanum quoddam & inane, quale solent illi, qui in contemplatione terminorum omnem ingenii vim consumpserunt dudum; sed ejusmodi quod suavitate incredibili, honesta utilitate, & inenarrabili gratia intelligentis mentem implet ac perfundit. Sane hujus studii
gloriâ

gloriâ claruere olim per plures, hodie vero postquam mentem mortalium dirus habendi ardor infecit, postquam ambitionis æstus profundam cæcitatem induxit, postquam libidinum fax ambussit spirituum subtilia, non mirum si Divina hæc studia negligentur indies. Ego simpliciter id mihi persvadeo, post tractationem sacrarum literarum, studium jucundius vix dari eo, quod in contemplatione Mundi occupatur. Nam ipso ejus ornatu quid elegantius? figurâ quid pulchrius? motu quid constantius? ordine quid quæso Divinius? sunt in eo summa omnia, magnitudo molis vastissima, perfectissima absolutio, rerum deniqvè diversissima diversitas. Gyra oculos, lustra & perambula singula curiosa mentis indagine, videbis in Cœlestis Atrii spatio innumerabilem fixarum stellarum copiam, justo ordine ambulantes per liquida ætheri spatii inania. His succedunt aliæ, per circulum Zodiaci euntes, nunc in septentrionem, modo in austrum, interdum conjunctæ apparent, iterum ingenti intervallo divisæ. Saturnus ejusq; comites duo, licet luce plumbea, morborum symbola tristi facie præfagiet, tamen in Mundi bonum maxima naturæ providentia ordinatus est. Jovis pellucidum Systema, ejusq; 4. satellites, luce fulgidissima undiquaq; resplendens, serenitatem cum salu-
brâ

677
bri temperie dispensat. Mars ignea & rubi-
cundo fulgore minas spirat & flammam, hu-
morem colericum movet eumq; in Cœdes
adaptat. *Sol* cœlestium corporum Rex & vi-
tæ omnis Princeps, innumeros flammarum
globos eructando, totam sublunarem œco-
nomiam radiorum efficacia vegetat, rerum
semina spargit, separat, congregat, vivificat;
scilicet ingens illud ignium pelagus, inces-
sabili æstus vehementia dum concitatur, per
vastissimos interioris fabricæ meandros, vir-
tutes latentes ex centro ad circumferentiam
devolvit, & hinc eas per radiorum circum-
fusionem circumstitis Mundi corporibus
communicat. *Mercurius* aureo colore ra-
dians, mineralium & vegetabilium spiritus,
Animalium operationes, humanæ inventio-
nis industriam radiosa influentia disponit &
auget. Amabilis illa & fulgida *Venus* co-
lore quidem æneo sed blanda luce gratiæ &
decoris præfagit excellentiam. *Luna* opacis-
simum corpus ordinem claudit omnem, tan-
to violentior humorum domina, quanto
rectiori radio ferierit orbem terrarum. Hæc
illa superioris Mundi ornamenta illa Monar-
chæ Cœlestis dona illustria, illi evidentissi-
mi Divinæ potentiæ majestatis radij quorum
interior status, rotarum situs, globorum
compositio, centrorum officia, lucis & calo-
ris nidi, non possunt nunc exponi. Ipse ter-
renus

renus Globus quam affabre factus, quò
Schemate ipsa Europa in humanam figu-
ram concipitur diducta, cujus caput re-
fert Hispaniam, pectus Galliam, reliqua
Germaniam, brachiū dextrum Italiam,
sinistrum Angliam. Tota Affrica cor-
dis figuram imitatur quemadmodum
America Calicis, duo maria Caspium
& Euxinum oculorum instar jacent in-
terjecta, cætera ambit Oceanus. Sed
ipsa terra, proh fidem? quot montes fo-
vet, insulas & campos, perennia igni-
um incendia qui evomunt, alibi frigidissi-
mos caliginis carceres, & concameras
tas speluncas, & abyssos impenetrabiles
pandit, ipsa vero cultissima particula-
rium rerum facies, aquarum vires, con-
formatio animalium, & nunquam de-
cantata satis humanorum corporum pul-
chritudo, quæ est pulchritudinum omni-
um consummatio & perfectio, gratia-
rum omnium gratia eminentissima, &
virtutum omnium complementum ma-
ximum, omne ingenium, omnem elu-
dit eloquentiam humanam. Quare
Dn. Candidate delectum tanti argumen-
ti omnino laudo, nec dubito, quin post
necef-

necessaria studia, in hoc quoq; ponas
curarum quietem & sacram volupta-
tem. Quibus singulis felicem successum
adprecatur.

DANIEL ACHRELIUS,
A. A. S. & Phil. Adj.

Præf. Dn. DYNÆSI amice perdilectè!

Herculeas vires hoc nomine tibi assignatas
video, quod una cum ipso, in primo ata-
tis gradu constituto, viam voluptatis detre-
ctando, virtutis Ingressus es; hoc modo ob-
tinuisti ea quæ diu in votis recondita erant.
Ingenij tui dona Dn. DYNÆSI egregiè ita
excoluisti, ut magnum olim in te præsidium
patria: Ornamentum familia: atq; Decus
Resp. literaria sit habitura. Me certe hæc &
plura alia, quæ lubens latere non patior, mo-
verunt: ut cum alia ratione meum in te af-
fectum testatum facere non possim: animi-
tus hos studiorum progressus tibi Gratulari
volui! Hoc meum facinus audax inter va-
ria avocamenta literis Concinnatum, boni
ut Consulas, solitâq; benevolentia complectar-
is, etiam atq; etiam rogo. Vale.

JONAS ANGELIUS
Phil. Cand.

Trina Te beet Salus Fratrum Svariff:

DYNÆSI!

Quod ingenij fama promittit, lon-
gissimum ævum est. Brevi dilabun-
tur, quæ manuum ministerio extracta
sunt, opera. Quid enim immortale ma-
nus mortales fecerint? Aliud alio mo-
do ruinæ suæ imminet. Sola autem in-
genij facinora, sicuti anima ipsa, immor-
talia sunt postremò. Habent res cun-
ctæ, suas periodos, definitos circulos, fi-
xosq; limites, quos ultra non datur vel
stare vel procedere. Eat nunc aliquis
& signet pede Carthaginis Corinthiq;
cineres, pretiumq; laboris aliud referet
nullum, quàm irriti conatus turpem pœ-
nitentiam. Ad eò fluxa sunt, quæ cor-
poris naturam sequuntur, molimina o-
mnia: Solida vero & mansura, quæ a-
nimi. Cætera quæ per constructionem
lapidum & marmoreas moles, aut terres-
nos tumulos in magnam euctos altitu-
dinem, constant, non propagabunt lon-
gum diem, quippe & ipsa intereunt: In-
genij verò, quæ condideris, monumen-
ta, sempiterna sunt, & nec situm nec te
nebras

nebras metuventia. Quid est, quod Ca-
tonēs illos Tullios & Hortensios atq;
adeò universam Oratoriam Cohortem
à mortalitate vindicat, si non præclare
composita Eloquentiæ opera? Cur non
in tam longâ posteritate consenuit me-
moriam Aristotelis, Platonisq; nomen?
Nimirum quia id egerunt hi, & quot-
quot his similes non ventri se natos esse
noverunt ut meliore sui parte, tunc
cum esse desinerent, vivere inciperent:
propterea quoq; sacrosancta tantorum
virorum vigeat fama, donec fuerit ul-
lus literis honos, donec steterit, aut Lati-
næ linguæ potentia, aut Græcæ gratia.
Loquetur & olim Tuum nomen grata
posteritas. *Fratrum Integerrime.* Jucun-
da crede mihi, posteri erit Historia, tuas
novisse lucubrationes, Tuos labores,
Tua cum paupertate continua, sed glo-
riosa tamen prælia. Ipsa, quæ Te genuit
patria reducem Te, scio, exosculabitur,
sortem opimam, quâ sudores Tuos redi-
mat, exhibitura. Est hæc quorundam
Eloquentiæ sive laus, sive crimen quod
quæ parva sunt, approbet sæpè pro ma-
gnis,

gnis, rursus magna attenuet, & ad mi-
nima deducat; Ego autem quod resest
dico, Gnathonici moris ignarus. *Amas*
sti semper, *O Candida mens*, ea studia, quæ
optimè felicitatem extollunt & calamita-
tatem minuunt, quæq; & ornamenta ho-
minum maxima sunt & solatia, Rectè:
Fructuere & nunc, oleo atq; operâ quod quæ-
situm ivisti otio. Est hoc publicum
eruditionis Tuæ Testimonium agris in-
vidiâ Luminibus pestilentissima sudes.
Nostri verò amoris hoc quicquid est
scripturæ perpetuum & ad quævis ma-
lignantium convitia invictum atq; in-
delebile extare volui documentum,
qui nunc, & donec hæc me tellus hos-
pitem alit, simplicitatem Tui in Te pe-
ctoris admiror & amo vehementius,
Vale!

JOHANNES COLLIANDER
Wex. Alumn. Regius.

Dum superas vertit vultum mis-
crocosmus in auras,
C 2 Cale

Cælestemq; oculis lustrare sequa-
cibus orbem,
Incipit inde mare & vastam cum
pondere terram,
Inspicient tandem gnavus specta-
tor ovabit.
Hæc vigili patriota, eadem quia
colligis arte,
Collaudo studium: Cursum Deus
inde secundet,
Fortunetq;, rogo, divini flami-
nis aurâ!

*Debiti amoris & honoris
ergo scripsit*

NICOLAUS NORDINUS
Angermannus.

Vastum, quo capimur, Mundum,
Patriota Dynasti,

Hocce

*Hocce tuo solers discursu pingis acuto.
Ergo posse probas te in Mundo vive-
re rectè,*

*Mundum quod meditèrè pie, quem cer-
nis amœnum.*

*Gratulor inde tibi mentis Conamina
pulchra:*

*Exoptans, cursum felicem det tibi
Christus!*

*Et fausto laurum, quâ dignus, sidere
portes!*

*Deniq; Ex voto cedant tibi prospera
cuncta!*

*Paucula ista sinceri amoris
ergo apposuit*

NICOLAUS L. FORZELIUS
W. Bochn.

Plau-

PLaudite voce piâ parnassi ex
vertice, Musæ,
Laurum & ferte sacram! Ve-
ster Alumnus adest.

DYNÆSI ferto frondenti cingite
frontem!

Quod meruit pietas eius & al-
ma fides.

Nam quod adest specimen gna-
vo sudore paratum,
Talia ferto virum hunc fat me-
ruisse probat.

*amica gratulationis
ergo scribebat*

JOHANNES HEDBERGIUS
Westmannus.

Qui Clavis cupiunt verè luctarier
arvis,
Gna-

Gnaviter Aoniisq; animum perfunde-
re lymphis,

Semper eos magni meritò comitantur
honores.

Sic pergis quoniam, studiis exculte
DYNÆSI,

Docte de vasto Terræ cum differis
orbe,

Te quoq; summus bonos ample laudes-
que manebunt.

Quod vovet ex animo mea quamvis
arida Musa!

Præstantissimo Domi-
no CANDIDATO,
quondam Præce-
ptori Doctissimo,
nunc verò fautori
certissimo sic gra-
tulatur.

DAVID Gund.